

ג ל י ו נ ב ר ת ל ע י ר ו ן כ פ ר ש ת ה ש ב ר ע ערוכים בידי נחמה ליבוביץ שנה עשירית

יו"ל ע"י מוסד תורה והשכלה למבוגרים ולנער הסתדרות נשי מזרחי באמריקה

מהדורה מיוחדת בשביל תחסתדרות הציונית המחלקה לחנוך ותרבות תורניים.

כ' פסוק צ' אנכי

יתרו (תשי"א)

(לשאלת חלוקת עשרת הדברות ע' גליון יתרו תשי"ה שאלת א.)

אנכי ה' אלוקיך נחלקו החכמים והמפרשים בדברה ראשונה בעשרת הדברות; מהי, ואלה מקצת דבריהם:

מכות כ"ג ע"ב

דרש ר' שמלאי: תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני... אמר רב חמנא: מאי קראה? (דב' ל"ג) "תורה צוה לנו משה" - תורה בגימטריא שש מאות ואחד עשר הוי, "אנכי" ו"לא יהיה לך" - מפי הגבורה שמענוס.

מכילתא יתרו פרשה ה' ב':

"אנכי ה' אלוקיך" מפני מה לא נאמרו עשרת הדברות בתחילת התורה? משל למא הדבר דומה? לאחד שנכנס במדינה, אמר להם: "אמלוך עליכם". אמרו לו: "כלום עשית לנו, שתמלוך עלינו?" מה עשה? בנה להם את החומה, הכניס להם את המים, עשה להם מלחמות. אמר להם: "אמלוך עליכם!" אמרו לו: "הן, הן!" - המקום הוציא ישראל מצרים, קרע להם היים, הוריד להם המן, העלה להם יבאר, הגיו להם השלו, עשה להם מלחמת עמלק, אמר להם: "אמלוך עליכם!" אמרו לו: "הן, הן!"

ראב"ע

מתוך הקדמתו לעשרת הדברות החל מן "דבור ראשון אנכי. דע כי כל המצוות עד "שאלני ר' יהודה הלוי". (בחומש חורב - שוקן מדף פ"ג שורה 4)

רמב"ם ספר המצוות מצות עשה א':

מצוה א' היא הצווי: שר צונו כהאמנת האלוהות, והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאים והוא אמרו "אנכי ה' אלוקיך". ובסוף גמ' מכות (כ"ג ע"ב) אמרו: תרי"ג מצוות נאמרו למשה מסיני. מאי קראה? "תורה צוה לנו משה" ר"ל: מנין תורה, והקשר על זה ואמרו: תורה בגימטריא תרי"א הוי? והיה המענה: "אנכי" ו"לא יהיה" מפי הגבורה שמענוס. הנה נתבאר לך, ש"אנכי" מכלל תרי"ג מצוות, והוא צווי באמונת האלוהות, כמו שבארנו.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק א' הלכה א':

יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע, שיש שם מצוי ראשון, ממציא כל הנמצאים וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו... הלכה ו': וידעת דבר זה הוא מצות עשה, שנ' "אנכי ה' אלוקיך" וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחד הרץ מזה, עובר בלא תעשה, שנ' "לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני" וכופר בעקר, שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו.

רמב"ן א' ד"ה אנכי ה' אלוקיך.

ר' חסדאי קרשקש (בספרו 1340-1410), אור ה' הקדמה:

טעם טעום מפורסם מי שמה במצות עשה להאמין מציאות האל ית' וזה, כי לא יצויר מצוה בזולת מצוה ידוע, ולזה, כאשר נעשה אמונת מציאות האל מצוה, כבר נניח אמונת מציאות האל ית'... ולזה הוא מבוואר שאין ראוי למנות אמונת מציאות האל במצות עשה... וזה שכבר יראה מהוראת שם המצוה וגדרה (=הגדרתה) שלא תפול אלא בדברים שיש לרצון וכחירה מבוא בהם, אמנם האמונה במציאות האל הוא מהדברים שאין לבחירה ורצון מבוא בהם, יתחייב שלא תפול שם הוראת המצוה בה.

אברבנאל:

...ואחרי אשר זקנינו וחכמינו כל אחד לדרכו פרש הדבור הזה למי דעתו, גםאני לא אחשוך פי ואבחר דרכי בפרושי ואומר: דבור אנכי אינו מצוה, לא אמונית ולא מעשית, אבל היא הקדמה למצוות ואזהרות שיאמר בשאר הדבורים וענינו להודיעם מי הוא המדבר אתם...

רמב"ן (משה מנדלסון) באור:

והנה מפטות הכתוב נראה שלא דבר ה' "אנכי ה' אלוקיך" אלא כנגד המאמינים במציאותו, ולא ידו הקבה"ו על הד סיני/ללמד לעמו היותו נמצא,

(ראה מעבר לדף)

מחויב המציאות, בלי גבול ותכלית, וכיוצא מן המושכלות האמתיות וקיימות, כי הם פרי הבחינה וההסתכלות בפעל ה' ובמעשה ידיו, את אשר יחונן ה' להכיר גדולת מעשיו וברכות ובצמחים ובחיות ובגוף האדם בעצמו, ולראות אל הטמים עיניו ולראות (ישעיה מ' כ"ו) מי ברא אלה 'אמוציא במספר צבאמי' אותו יחונן, ומי שלא הגיע אל המעלה הזאת צריך שיקבל המושכלות ההם מפי אדם מטיב, נאמן להגיד לו האמת, אבל לא יתאמתו המושכלות הללו, ולא יקבעו בלבד משכילים ונלאה להטיגם לא ע"י דבור ה' "אנכי נמצא", ולא ע"י קולות וברקים וענן כבוד וקול ה' וסופר, ואין בכל אלה עדות לראיה על המושכלים העיוניים ההם, כי אם למאמין במציאות ה'. כי אף המקבל על פי דבור ואמירת מגיד, צריך שיאמין מקודם, שהמגיד ההוא נאמן רוח ולא יסקר, ואם המגיד הוא ה' ב"ה בכבודו ובעצמו - צריך שיאמין התומע שהוא אלוקים אמת:

ויתכן שכן היה הדבר באמת, לישראל מאמינים בני מאמינים, ידעו והאמינו במציאות ה' ויחודו, קצתם על פי בחינת הלב וקצתם בקבלה מפי אבות נאמנים או מפי גדולי הדור וחכמיו, ולא בא המאמה הזה כי אם ליחדם לסגולה מכל העמים, שיהיו גוי קדוש לה' מכל עמי הארץ...

המלבי"ם

הנה הרמב"ם דייק וכתב: בהלכות יסודי התורה "לידע שיש מה מצוי ראשון וידלע דבר זה מצות עשה, ולא אמר, "להאמין שיש מצוי ראשון ותאמנת דבר זה מצות עשה"; הרי באר שהמצוה הוא לידע זה בידיעת השכל, והוא כמו שאמר בסורה (מאמר ב' ל"ג) "אנכי ולא יהיה לך, מפי הגבורה שמענו, - שהיינו מפי גבורת המופת" (=ההוכחה השכלית), ר"ל שכל המצוות קבלו ממשה דרך אמונה כשידעו, שהוא שליח ה' והאמינו בכל מה שזוה אמת בטם ה'; אולם שתי המצוות האלה שהן מציאות ה' וסאין זולתו, זה ישיג האדם בשכלו, וזה נסע בשכל האדם ידיעות נסתלו בו מלידה ומבטן ואשר תביא הנפש אתה ממקור מחצבתה, שיש אלוה נמצא ושהוא אחד עד שמי שיביט בעין השכל בבתי נפשו ימצא דעות אלה שבזעות בנפשו כל אדם ומחורשות בנפשות, כמו השכלות ראשונות, ולא היה צורך לקבלם ממשה בדרך אמונה, ועל כן באו הצוויים האלה מאת ה' יוצרי הנפשות והמצוה הוא - שיסתדל לדעת זה בידיעה ברורה, כמו שאמר (איוב י"ב) "מי לא ידע בכל אלה כי יד ה' עשתה זאת."

1. מהי המחלוקת בין החכמים והמפרשים ביחס לדברה "אנכי", חלק אותם לקבוצות! (שים לב לדברי המכילתא!).
- 2x סתי טענות טוען ר' חסדאי קרקס נגד אחת מן הקבוצות הנ"ל. הסבר מה הן!
- 3x כיצד מגן המלבי"ם על הרמב"ם בפני התקפת קרקס?
4. היש להביא מלסון הדברה הראשונה סמוכין לאחת מן הדעות הנ"ל? (השווה את סגנון הדברה "אנכי" לסגנון שאר הדברות).
- 5xx במה שונות שתי הדברות הראשונות מכל שאר הדברות לפי דעת הרמב"ם במו"נ, וכיצד הוא מפרש את דברי הגמ' מכות בהבצל מן הפירות הרגיל?
6. למי מכל מפרטינו קרוב מנדלסון בפרוטו?
7. במה שונה דברת "זכור" מאשר הדברות לדעת הראב"ע?

השאלות המסומנות x קשות, המסומנות xx קשות ביותר, ענה כפי בחירתך, שלח תשובותיך ושאלותיך למחלקה לחנוך ותוכנות תורניות של ההסתדרות הציונית בירושלים עבור הגב' ד"ר נחמה ליבוביץ. ירושלים, ת.ד. 92.